

UDK 371.3:821.163.42
Stručni rad
Primljeno: 30. ožujka 2012.

NIKOLA ANDRIĆ U OSNOVNOŠKOLSKOJ NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA (U POVODU 70. OBLJETNICE SMRTI)

Vesna Vujić, prof.
Osnovna škola Trpinja

Sažetak: U radu se nastoji osvijestiti potreba upoznavanja učenika s trajnom težnjom naših pisaca i jezikoslovaca za usavršavanjem hrvatskoga jezika te naglašavanjem njegovih posebnosti i ljepote rabljenjem mnogobrojnih izražajnih mogućnosti koje hrvatski jezik ima. Nikola Andrić cijeli je život radio za boljitak Hrvatske i ostavio niz djela koja je moguće uporabiti kao metodičke predloške za obradu velikog broja osnovnoškolskih nastavnih tema. Na početku donosimo kratku biografiju kako bismo ukazali na važnost i veličinu Andrićeva rada. Potom dajemo prijedlog tekstova i obrazovnih postignuća za pojedine teme te scenarij jednoga nastavnog sata u kojem bi se kao tekst za analizu rabili savjeti iz *Braniča jezika hrvatskoga*, najpoznatijeg jezičnog savjetnika s početka 20. stoljeća koji je bio preporučen za uporabu u školama. Ističući načelo zavičajnosti, pružamo učenicima mogućnost uspoređivanja lokalnoga idioma s književnim jezikom, osvješćujemo potrebu učenja standardnoga jezika i ističemo njegovu tronarječnu slojevitost. U godini u kojoj obilježavamo 70. obljetnicu Andrićeve smrti, želja nam je potaknuti učitelje na proučavanje njegova rada i poučavanje učenika o njegovu djelu kako bismo odali počast tom velikom Vukovarcu.

Ključne riječi: *Branič jezika hrvatskoga*, jezično savjetništvo, lokalni idiom, načelo zavičajnosti, nastavne teme, Nikola Andrić, standardizacija hrvatskoga jezika.

1. Uvod

Načelo zavičajnosti bitno je načelo nastave hrvatskoga jezika. Učenicima je uvijek zanimljivije, bliže i poticajnije ono što mogu povezati sa svojim rodnim krajem, ono što mogu provjeriti i omjeriti o vlastiti doživljaj i ono u čemu mogu vidjeti i pronaći sebe.

U našim su osnovnoškolskim čitankama i udžbenicima kao metodički predlošci ponuđena vrijedna djela pretežito hrvatskih autora koja mogu zadovoljiti sve odgojne, obrazovne, funkcionalne i komunikacijske zadaće naše nastave. No ona ne moraju uvijek biti osnovnim predlošcima našega nastavnoga sata ili ih je, ako jesu, moguće nadopuniti drugim tekstovima koji će nam poslužiti za uvježbavanje, provjeru, utvrđivanje i sl. Raznovrsnost i raznolikost udžbeničkih tekstova doista je velika i kreativnu učitelju pruža mogućnost

odabira najboljega načina obrade zadane teme, no ipak se u takvome nastavnome izvoru, koji mora biti prikladan i uporabljiv u cijeloj Hrvatskoj, ne može pridati dovoljna pozornost pojedinim našim regijama.

Slavonija i Baranja dale su brojne književnike i jezikoslovce koji su imali važnu ulogu u razvitku i standardizaciji hrvatskoga jezika. Naše su čitanke nezamislive bez Antuna Gustava Matoša, Josipa Kozarca, Ivana Kozarca, Dobriše Cesarića, Dragutina Tadijanovića, Pavla Pavličića i drugih, a udžbenici jezika ne zaobilaze Matiju Antuna Relkovića i Matiju Petra Katančića, no niti u jednome ne spominje se Vukovarac Nikola Andrić, iako je u preko pedeset godina kulturnoga rada obilježio i znatno obogatio prvu polovicu hrvatske kulturne povijesti 20. stoljeća.

2. Nikola Andrić – branitelj jezika hrvatskoga

Ovaj znameniti Vukovarac¹ poznat je tek užem krugu obrazovanih ljudi. Njime se detaljnije bave jedino na jezičnim i srodnim studijima, što je nedovoljno jer su područja njegova rada iznimno važna za cijelu regiju i cijelu Hrvatsku. Mišljenja smo da ga treba upoznati još u osnovnoj školi, naročito stoga što su njegovi tekstovi prikladni za obradu mnogih nastavnih tema.²

Rodio se 5. prosinca 1867. u Vukovaru, a umro 7. travnja 1942. u Zagrebu. Već u pučkoj školi bio je izvanredan, što je dokazao i u osječkoj gimnaziji gdje je na maturi oduševio Vladina povjerenika prijevodom Vergilijeve *Eneide* s latinskoga na hrvatski i on mu je odmah ponudio stipendiju za studij slavistike i romanistike na Filozofskom fakultetu u Beču. Nastavlja s učenjem u Parizu, na Sorbonni i College de France. Doktorirao je 1907. godine u Beču kod Vatroslava Jagića. Radio je kao suplent gimnazije i više trgovačke škole u Zemunu, kao dramaturg Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu, jedan je od osnivača Dramatske škole na kojoj i predaje, profesor je u ženskome liceju, potom i u Prvoj realnoj gimnaziji u Zagrebu, urednik je Narodnih novina, za vrijeme Prvoga svjetskog rata predsjednik je Društva hrvatskih književnika, intendant HNK-a u Zagrebu te pomoćnik ministra prosvjete Stjepana Radića. Hrvatsku je zadužio mnoštvom svojih članaka, knjiga i stručnih radova. Uređivao je Matičina izdanja Hrvatskih narodnih pjesama, za izvođenje na pozornici preveo više od 60 drama, pokrenuo i uređivao Zabavnu biblioteku koja je ob-

¹ Andrić se ponosio svojim rodnom gradom napominjući: „Vukovar [je] jedan od onih gradova naše uže domovine, koji je uvijek – ako ne prvi, a ono drugi ili treći iza Zagreba – prihvatio i priveo u život svaku kulturnu i humanitarnu ideju...Zato se p o n o s i m o [istaknuo autor sam] našim Vukovarom.“ (Spomenica prigodom 50-godišnjice Dobrovoljnog vatrogasnog društva u Vukovaru, 5. kolovoza, 1927.)

² Na otvorenju izložbe „Parižanin s Vuke“ 16. svibnja 2007. Stanislav Marijanović poručio je: „Mladi bi ljudi, srednjoškolci i studenti, morali učiti o Nikoli Andriću, znati kada je živio i što je radio...“ U potpunosti se slažemo napominjući da je potrebno i moguće i u osnovnoj školi učenike upoznati s Andrićevim radom.

javila 439 svezaka knjiga (603 broja). Za nas je osobito značajan kao osnivač Hrvatskog narodnog kazališta u Osijeku 1907. Brojne su njegove studije o književnosti i jeziku, a osobito je važan *Branič jezika hrvatskoga*, knjiga jezičnih savjeta objavljena u dva izdanja 1911. i preporučena za uporabu u školama, te *Šta je šta* (stvarni hrvatski rječnik u slikama), prvi slikovni rječnik hrvatskoga jezika koji je uredio zajedno s Isom Velikanovićem 1938.

Nikola Andrić radio je i živio za svoju Hrvatsku i njezin boljitak. Zadužio nas je mnogim djelima te time i zaslužio da ga predstavimo osnovnoškolcima, kojima se i za života rado obraćao. Iako je bio prvi počasni građanin Vukovara, za sedamdeseti rođendan gradske su ga vlasti zaboravile, na što je reagirao prosvjednim pismom³. Povodom sedamdesete obljetnice smrti potrudimo se ispraviti tu nepravdu i u našim se školama sjetiti ovoga velikoga Vukovarca.

2.1. Moguća uporaba Andrićevih djela kao metodičkih predložaka u nastavi Hrvatskoga jezika 5. – 8. razreda osnovne škole

U Nastavnome planu i programu za osnovnu školu (MZOŠ, 2006.) nalazi se popis obveznih tema za nastavni predmet Hrvatski jezik. U mnogima od njih moguće je kao dodatni izvor uzeti ulomke iz *Braniča* ili čak cijele Andrićeve članke. Predložiti ćemo samo neke od njih⁴, a naši će učitelji sigurno u tome naći poticaj za bolje upoznavanje s njegovim radom. Naravno, metode i oblike rada svatko će planirati sam, u skladu s osobinama svojih razrednih odjela. Neki tekstovi moći će se rabiti u redovnoj nastavi, a neki će biti predmetom istraživanja jezične skupine ili će poslužiti kao projektni zadatak.

U petome razredu u okviru jezične nastavne teme *Jednoznačnost i višeznačnost riječi* učenicima možemo za analizu ponuditi 6. savjet iz *Braniča* (str. 18.⁵) u kojem Andrić navodi četiri značenja riječi *zapis*⁶ te polemizira s kritičarem koji tu riječ shvaća samo kao *zakladu*, *legat* i poručuje da nije dobro sužavati „bogatstvo riječi na jedno jedino značenje“ (Andrić, 1911²[1997.]: 18.). Obradujući stupnjevanje pridjeva uporabiti ćemo primjere iz 25. savjeta (str. 41.-42.) gdje Andrić upozorava da pridjevi *tih*, *suh* i *gluh* tvore komparativ nastavkom *-ji* (*tiši*, *suši*, *gluši*), a ne nastavkom *-iji*, što se često može čuti i pročitati u novinama. Tu je i uputa o pisanju: „...u hrvatskom jeziku nema ni jednoga komparativa s dugim osnovnim vokalom, nego su svi kratki, pa zato ne mogu nikada imati u sebi „ije“, koji je znak dužine. Dakle: rjedji, bjelji, ljepši, bljed-

³ U Sremskim novinama (Vukovar, 1937., 41, br.47., str.2.) objavljeno je „Pismo dra Nikole Andrića“ u kojem on prigovara vukovarskim gradskim vlastima što mu nisu čestitale rođendan, a dobio je nekoliko stotina čestitki iz raznih hrvatskih gradova. Zahvaljuje predsjedniku vukovarskih kulturnih, prosvjetnih, humanih i privrednih društava, koji mu je sam čestitao, te piše kako ga je bilo stid kad su se na proslavi čitali pozdravi svih drugih gradova, a „samo od službenih predstavnika vukovarskog magistrata – ni slova!“ te je čak razmišljao da se odrekne „začasnog građanstva“.

⁴ Bibliografski podatci o navedenim tekstovima nalaze se u popisu literature na kraju ovoga rada.

⁵ Broj stranica odnosi se na pretisak *Braniča jezika hrvatskoga* iz 1997.

⁶ „Prvi je: talisman, hamajlija; drugi: izrezani krst u drvetu, ...treće: legat, a četvrto ovo naše: bilješka, z a p i s a n a na papiru, Note, Anmerkung.“

ji, ljeniji, tvrdji od pozitivna: rijedak, bijel, lijep itd.“ (Andrić, 1911²[1997.]: 41.).⁷ U nastavnoj temi *Nepromjenjive vrste riječi* koristan nam može biti 53. savjet (str. 80.-81.) u kojem se upozorava na pravilnu uporabu priloga *gotovo* i *skoro*, prvoga kao priloga načina, a drugoga kao priloga vremena⁸.

Posljednji ulomak iz *Braniča* (str. 140.): „Hrvatski je jezik tako lijep i bujan, da se njime može izreći sve, čim ti duša zadršće. On je sjajan, vatren i duševan.“ bit će odličan uvod u temu *Hrvatski jezik – prošlost i sadašnjost*. Te će rečenice snažno motivirati naše petšaše, a mogu im se ponuditi i kao tema maloga razrednog projekta. Govoreći o potrebi učenja hrvatskoga standardnog jezika, potpomoći ćemo se Andrićevim riječima: „...njiva hrvatske nauke o jeziku tako je bogata i rodna, da će na njoj s v i m a, i jačim i slabijim žeteoci- ma, d o v i j e k a biti pune ruke posla, i vrlo prijatnog i vrlo zahvalnog.“ (An- drić, 1911²[1997.]: 140.).

U nastavnom području jezičnoga izražavanja u 5. razredu niz je tema u kojima možemo rabiti Andrićeve tekstove. *Iz staroga Vukovara. Sokolske uspomene iz godine 1889.* pomoći će učenicima u uočavanju razlike između sub- jektivnog i objektivnog pripovijedanja⁹, a članak *Kako sam se odgajao. Hr- vatskoj vukovarskoj omladini o Božiću 1939.* bit će dobar primjer za pripovije- danje u prvoj osobi¹⁰. *Za Pisanje i izgovor prijedloga, priloga, veznika i česti- ca* kao nastavni predložak uzet ćemo 43. savjet (str. 69.) u kojem Andrić obraz- laže pravilo o pisanju prijedloga *s(a)*¹¹.

Od svih poslova kojima se bavio (redaktor, kritičar, jezikoslovac, dra- maturg, prevoditelj), Nikola je Andrić najmanje pisao književna djela, iako je bio i predsjednikom Društva hrvatskih književnika. Stoga u području književ- nosti petšašima možemo ponuditi ulomke iz zbirke crtica *U vagonu* ili iz knjige putopisa *Od Balkana do Mont Blanca* pri obradi teme *Načini pripovijedanja*. Učenici će naučiti razlikovati pripovijedanje u 1. i 3. osobi, uočiti odnos pri- povjedača u 1. osobi prema pripovijedanome i oprimjeriti ga navodima iz teks- ta.

⁷ Iako je grafem *đ* uveden i propisan Brozovim *Hrvatskim pravopisom* 1892., Andrić još dugo rabi *dj*.

⁸ „Isto tako ne umijemo razlikovati priloga „g o t o v o“ od priloga „s k o r o“. Prvim se izriče ponajvi- še način (beinahe, fast), a drugim vrijeme (unlängst, bald bestens), n. pr.: Gotovo u svemu ima pravo; skočiše na nj, gotovo da ga ubiju; ako mu skoro uspišeš, pozdravi ga; udariše preko livade skoro poko- šene; ja se mislim skoro oženiti.“ (Andrić, 1911²[1997.]: 80.).

⁹ U cijelome ovome članku Andrić rabi naizmjenice oba načina pripovijedanja: objektivno, npr. „Hr- vatski Sokol u Vukovaru osnovan je u istom deceniju, kad i pjevačko društvo Dunav i Srijemski Hrvat popa Kuke Mihaljevića...“, i subjektivno, npr. „...a sve je ovo pokretano sa ciljem okupljanja i podsti- canja društvene i narodne svijesti, koja je do tog vremena tavorila uspavana u stoljetnoj letargiji.“ (Andrić, 1926. [1994.]: 94.).

¹⁰ „Prva i odlučna faza u početku moga školovanja bila je nepokolebljiva zabrana starog moga nezabo- ravljenog ravnatelja Mitrovića, koji iz vukovarske pučke škole nije puštao svoje učenike na zanat ili u srednje škole prije navršene – dvanaeste godine!“ (Andrić, 1939.: 4.)

¹¹ „Predlog glasi zapravo „s“, a „sa“ upotrebljavamo samo izuzetno ispred s, z, š, ž i gdje kada ispred konsonantskih grupa, s kojima bi bilo pomučno izgovarati „s“...kao: s dopuštenjem, s oproštenjem, s bratom, s dobošem (se zec ne lovi) itd., ali s a mnom, s a svojom sestrom, s a zorom, s a šurjakom, s a ženom.“ (Andrić, 1911²[1997.]: 71.).

U 6. razredu nastava jezika većinom je usmjerena na proučavanje glagolskih oblika. Andrić je, kao rođeni Vukovarac i Srijemac (kako je sam sebe nazivao), uočavao da postoje razlike između štokavštine za koju su se zalagali vukovci i one koju je slušao kod kuće. U svojoj autobiografiji zapisao je da mu je majka bila ikavka i da je do kraja života tako govorila. Iako su se vukovci načelno zalagali za „narodni govor“, Andriću je ubrzo postalo jasno da se to ne odnosi na svaki štokavski idiom i da se za uzor nameće istočnohercegovačko narječje (prema Karadžićevim djelima). U njegovome je slavonskome dijalektu bilo uobičajeno (i danas je tako!) da se u 3.o.mn. prezenta na glagolsku osnovu domeće nastavak –u (navodi primjer glagola *živjeti*: *oni žive*) umjesto nastavka –e. Primjećuje da se takav oblik glagola često rabi¹² i o tome govori u 10. savjetu (str. 23.). U obradi prezenta našim šestašima možemo ponuditi taj tekst i povesti raspravu o pogrješkama koje činimo pišući i govoreći književnim jezikom, a koje su posljedica osobitosti naših lokalnih idioma. O sprezanju glagola *dobiti* u prezentu piše u 80. savjetu (str. 109.)¹³. S obzirom da spominje i glagolski pridjev trpni te glagolske složenice, ovaj tekst prikladan je za sate vježbanja i utvrđivanja.

Stalni problem naših učenika jest uporaba i pisanje futura 1. i 2., zato učitelj treba posebno upozoriti na pravopisna i slovnička pravila vezana uz te oblike. Andrić se u 77. savjetu (str. 106.) pozabavio uporabom futura te futurškoga prezenta u zavisnoj rečenici¹⁴, a u 78. savjetu (str. 107.) pisanjem futura 1.: „Pogodili smo se već odavno u pisanju futurnih oblika b e z infinitivnoga „i“, kad i z a infinitiva dolazi: ću, ćeš, će, itd., osim kad se infinitiv svršuje na –ći. Dakle: gledat ću, ali: stići ću i ja ću gledati.“ Nažalost, pisanje i izgovaranje futura jednako je česta pogrješka danas kao i na početku 20. stoljeća i to treba s učenicima dobro proraditi i uvježbati do automatizma.

U jezičnome izražavanju u temi *Sažeto prepričavanje* možemo kao predložak uzeti bilo koji od Andrićevih autobiografskih zapisa¹⁵, a za vježbu oblikovanja sažetka prigodan je i tekst o Nikoli Andriću iz *Hrvatskog biografskog leksikona*. U vježbi portretiranja lika na temelju plana služit ćemo se katalogom *Izložbe: Nikola Andrić, Parižanin s Vuke*. U okviru teme *Pisanje zamjenica* predviđeno je obrazovno postignuće učenika pravilno pisanje i govorenje povratnih

¹² „U naš književni jezik udario je pokor, te prečesto i bez pravoga razloga pišemo: ja živem, ti živeš, on žive, mi živemo, vi živite, oni ž i v u.“ (Andrić, 1911²[1997.]: 23.).

¹³ „Dvojica-trojica naših novinara ne umiju sprežati glagola d o b i t i (bekommen, gewinnen), pa ga sprežu: dobim, dobiš, oni d o b e , a part. pas. pišu : d o b l j e n ... Glagol »dobiti« prima u sadašnjem vremenu nastavak –jem, –ješ, –je neposredno na osnovu »dobi-« kao i čuti, čujem, pa glasi. dobijem, dobiješ, dobije, dobijete, d o b i j u, a isto tako i njegove složenice: zadobiti i pridobiti. Drugi pridjev (part. pas.) glasi

d o b i v e n (rjedje: dobiven i dobit), a nikada »dobljen«.

¹⁴ „...u p o d r e d j e n o j rečenici sa „tko“, „ako“, „dok“ uz prezenat perfektivnoga glagola izriče [se] futur, što takodjer mnogi ne znaju, pa vrlo često pišu: „tko će poživjeti, vidjet će“, „ako ću moći, doći ću“ itd.“ (Andrić, 1911²[1997.]: 106.).

¹⁵ *Iz staroga Vukovara. Sokolske uspomene iz godine 1889.; Kako sam se odgajao. Hrvatskoj vukovarskoj omladini o Božiću 1939.; Redaktor o autoru; Iz mog đlačkog života u Osijeku*

glagola. Andrić je tom problemu posvetio čak četiri savjeta¹⁶ uviđajući koliko se često u tome griješi. Našim šestašima možemo ih ponuditi kao predložak za vježbu i utvrđivanje, a osobito se učinkovitim pokazalo kada smo im savjete zadali kao domaću zadaću u kojoj je trebalo izvesti zaključak o uporabi povratnih zamjenica uz pojedine glagole.

Pripremajući obradu usmene (narodne) književnosti možemo se poslužiti *Matičnim izdanjem Hrvatskih narodnih pjesama* koje je Andrić uredio uz obvezno čitanje predgovora u kojima je analizirao tematiku i podrijetlo prikupljenih pjesama. Učitelju će biti iznimno vrijedni i članci u kojima je kritizirao netočno Karadžićevo uvrštavanje hrvatskih narodnih pjesama u srpske.¹⁷ Poučavajući o crtici kao pripovjednoj vrsti, šestašima možemo ponuditi za analizu neku od šaljivih crtica za „dokone putnike“ iz Andrićeve zbirke *U vagonu* koje je objavio pod pseudonimom Miloje Fruškogorac.

Učenicima 7. razreda također možemo ponuditi Andrićeve tekstove kao predloške pri obradi niza nastavnih tema. O izravnim i neizravnim objektima te valentnosti glagola u hrvatskome jeziku govori se u 14. i 82. savjetu (str. 26. i 110.)¹⁸, a o imeničkim atributima u 91. savjetu (str. 124.)¹⁹. S obzirom na težinu opisane problematike, preporučujemo analizu ovih savjeta na dodatnoj nastavi hrvatskoga jezika. Uporabi zamjenica posvetio je Andrić prvi svoj savjet (str. 14.) u kojem jasno naglašava kada se rabi zamjenica *čiji*, a kada zamjenica *koji*.²⁰ Sedmašima će ovakav tekst pomoći u usvajanju gradiva i dobro bi ga bilo uporabiti kao polazni tekst za analizu. I 24. savjet (str. 40.) iznimno je do-

¹⁶ 4., 39., 67. i 72. savjet iz *Braniča* (str. 16., 64., 94. i 102. u pretisku iz 1997.): „Uz pasiv se dakle izriče radnja, koja se vrši na s u b j e k t u. Zato su glagoli s riječcom »se« n e p r e l a z n i, pa ne mogu uza se imati još jednoga akuzativa. Kod nas se v o d a pije, a nikada se ne pije v o d u.“ (4. savjet), „Govorimo dakle i pišimo: pomislite ili – ako baš hoćete – zamislite, a nipošto: »pomislite s e b i« i »zamislite s e b i«.“ (39. savjet), „P l a k a t i s e – I ovo je toliko »obljubljena« sveza u zagrebačkih pisaca. Glagol »plakati« s refleksivnim »se« nema.“ (67. savjet), „Ponositi u prelaznoj uporebi, s akuzativom, a u značenju reflektivnoga glagola sa »se«! Mi se možemo ponositi, pohvaliti se, podičiti se tom kritikom, ali n a s ne može talijanska pohvala ponositi.“ (72. savjet).

¹⁷ „Otkud Vuku Zidanje Skadra“, Glas Matice hrvatske, III, br.12, str.96.-100., Zagreb, 1908.; „Alačević i Karadžić“, Glas Matice hrvatske, III, br. 16/17 i 18, str. 134.-136. i 143.-148., Zagreb, 1908.

¹⁸ „Kod nas momak ne može oženiti djevojku, nego je može uzeti (za ženu) ili oženiti se njom (bez »s«). kod nas otac ili mati žene sina, a kćer u d a j u, kao što se i sin može sam oženiti, a kći udati.“ (14. savjet); „Mi kažemo: čovjek boluje od groznice, od uloga..., a trpi i patio od nogu, od zlih očiju, kad je urokljiv. Kad tko »trpi na neupućenosti«, onda je dvostruko neupućen u hrvatskoj gramatici...“ (82. savjet).

¹⁹ „Zagrebački »avenue« od južne željezničke stanice do sveučilišnog trga zove se od novijega vremena »Gjure Deželića p r i l a z«. To je u neku ruku kao njemačko »Tabak-Verschleiss« (duhana prodaja!), gdje genitiv ovisan o nominativu dolazi ispred nominativa. Valjalo je napisati »Prilaz Gjure Deželića«, kao i »Prodaja duhana«.“

²⁰ „Nešto nalik na ovu neopravdanu i djetinjsku bojazan razabiramo i kod onih pisaca, koji ne znaju, što bi s relativnom zamjenicom č i j i, pa je iz straha, da je ne bi uporabili pogrešno, ne pišu je n i k a k o, izvraćajući frazu kojekako, samo da ne moraju početi relativnu rečenicu »sumnjivim« kakvim oblikom: čiji, čiju, itd. A potreba im je već odavno utvrđena. Upotrebljavaju se u odnosnom značenju samo za m u š k u č e l j a d u j e d n i n i. Dakle nikada za stvari, niti ikada za osobe u množini...“

bar za tumačenje odnosa naglasaka i refleksa glasa *jat*: „...jedno od osnovnih pravila hrvatske akcentologije kaže, da i s p r e d naglašenih slogova n e m a dužine.“ Andrić navodi i niz primjera za ovo pravilo koji će pomoći učenicima u svladavanju ove zahtijevne nastavne teme. U 58. savjetu (str. 83.) nalazi se uputa o pisanju zanaglasnice *je* koju možemo lako uklopiti u scenarij nastavnoga sata obrade samoznačnih i suznačnih riječi.²¹

U području jezičnoga izražavanja za sedmaše predlažemo bilješku o Andriću u *Hrvatskom biografskom leksikonu* kao predložak za stvaranje natuknica, a tekst „Redaktor o autoru“ (u prvoj knjizi putopisa *Od Balkana do Mont Blanca*) kao primjer pisanja autobiografije. Obradujući novinsku vijest zadat ćemo učenicima zadatak da napišu vijest o obilježavanju 70. obljetnice smrti Nikole Andrića. Ovakav zadatak valjalo bi odraditi u svim našim školama kako bismo ukazali na veličinu i važnost ovoga našeg vrijednog Vukovarca. U okviru nastavne teme *Odnosi među riječima* sedmašima će Andrić svojim 59. savjetom (str. 83.-84.)²² pojasniti sličnost i razlike između pridjeva *zadnji*, *stražnji*, *posljednji* i *potonji*. Za uvježbavanje pisanja i izgovora riječi s glasovima *ije* i *je* poslužiti će 22. i 24. savjet (str. 39.-39. i 40.-41.)²³.

Nastavno područje književnosti u 7. razredu predviđa proučavanje biografije i autobiografije, za što nam predlošci mogu biti tekstovi: „Književni rad Adolfa Vebera“ i „Redaktor o autoru“.

U nastavnom području medijske kulture učenici sedmih razreda poučavaju se snalaženju u knjižnici. Valja im ponuditi projektni zadatak Knjižna građa o Nikoli Andriću kako bi se naučili samostalno služiti referentnom zbirkom.

U 8. razredu jezične teme posvećene su izučavanju nastanka i podrijetla riječi te frazemima. Djela Nikole Andrića izvrstan su izvor primjera za proučavanje, osobito rječnik *Šta je šta* koji je ostao do danas jedini slikovni hrvatski rječnik. Tvorbene načine u tome djelu posebno je obradio Branko Kuna²⁴. Moguće je u okviru projekta istražiti nazive za zanate, sportove, dijelove tijela,

²¹ “Oblik “je” ne može (već ako u pitanju) nikada stajati na prvom mjestu nesamo u rečenicama, u kojima sama interpunkcija pred njom jasno pokazuje, da se počinje nova misao, nego ni ondje, gdje l o g i k a rečeničkoga sklopa i bez interpunkcije obilježava stanku ili preokret misli.”

²² „Valja razlikovati pridjeve »z a d n j i« i »p o s l j e d n j i«: prvi znači isto, što »stražnji«, der hintere, posterior, kojemu je u prostornom značenju korelativ »prednji«... »P o s l j e d n j i« naprotiv znači der letzte, ultimus, postremus. Upotrebljava se ponajviše u vremenskom značenju prema »prvi«, kao: posljednji snijeg... Dakako da više puta onaj, koji je »posljednji« može biti i »zadnji«, ali pisac, koji se drži ovoga, što je kazano, znat će uglavnom razlikovati pojmove... Neki upotrebljavaju i pridjev p o t o n j i u značenju »posljednji«... »Potonji« je korelativ »predjašnjemu« n. pr.: Današnja i potonja generacija...“

²³ „Mnogi naši pisci ne znaju, kako bi pisali riječ p o v i j e s t, pa se privoljuju »povjesti«. Premda ima u historiji ove riječi i jedno tumačenje, koje je pokušalo opravdati drugi način pisanja, ipak mislimo, da se moramo držati samo prvoga, pa pisati: povijest (starijom ortografijom: poviest).“ (22. savjet); „Zapamtimo već jedanput: D u g i slogovi, u kojima valja da nadomjestimo stari glas »ê«, treba da se pišu sa »ije« (starijom ortografijom »ie«), a kratki sa »ije«. Dakle: dijete, vrijeme (gen. djeteta, vremena), cijena, precijeniti, ali - precjenjivati.“ (24. savjet)

²⁴ U radu: „Tvorbena načela i postupci u jezičnim savjetima Nikole Andrića“.

pokućstvo, biljke, životinje i dr. Andrić je često pisao o jezičnome posuđivanju, a prvi je od hrvatskih jezikoslovaca jasno ukazivao na razlike između hrvatskoga i srpskoga jezika²⁵. Često je rabio frazeme, pun ih je i *Branič jezika hrvatskoga*, na što je upozorila Ljiljana Kolenić²⁶ popisujući u svome članku sve frazeme iz navedena djela. Proučavajući Andrićeve članke i polemike osmaši mogu steći pravi uvid u povijesni razvoj hrvatskoga jezika na početku 20. stoljeća. Pri utvrđivanju nastavnih sadržaja mogli bismo zatražiti od učenika određivanje njegova mjesta i uloge u standardizaciji hrvatskoga jezika.

U području jezičnoga izražavanja učenici osmih razreda proučavaju različitost stilova te im mnogobrojni Andrićeve članci mogu dobro pokazati osobine novinarskoga stila, a knjiga putopisa književno-umjetničkog stila. Kao prijedlog za raspravu ponudit ćemo članke „Jedan narod treba jednu književnost“ i „Koje nam beogradske riječi ne trebaju“ u kojima je Andrić iznio različita gledišta na „zajednički“ hrvatskosrpski jezik. Uz dobru pripremu učenici će moći i napisati problemski članak o Andrićevoj ulozi u razvoju hrvatskoga jezika ili o razlikama između hrvatskoga i srpskoga jezika. Izučavajući osobine osobnog pisma kao predložak ćemo uzeti neko od pisama koja su razmijenili Nikola Andrić i Vatroslav Jagić u razdoblju od 1890. do 1918., čime ćemo upotpuniti znanje o prilikama u Hrvatskoj u to doba, ali i o ova dva iznimna jezikoslovca.

U području književnosti osmaše poučavamo različitim pristupima temi u književnom djelima, a upravo „Redaktor o autoru“ bit će izvrstan primjer za humorističan i ironičan odnos pisca prema temi. Nastavna tema je i putopis. Andrić je puno i rado putovao i o tome napisao dvije knjige objedinjene naslovom *Od Balkana do Mont Blanca*. Svaki od njegovih putopisa može poslužiti kao predložak za analizu i uočavanje osnovnih obilježja ove književne vrste.

Osmaši trebaju poznavati vlastitu književnu baštinu. Andrićevo predavanje *Značenje Marka Marulića* pojasnit će učenicima rad i važnost „oca hrvatske književnosti“.

Nikola Andrić ostavio nam je niz vrijednih djela iz područja jezika i književnosti, brojne članke i rasprave, zapise i komentare. Kao što smo naveli, moguće ih je uvrstiti u brojne teme iz našega Nastavnoga plana i programa. S obzirom na to da je *Branič jezika hrvatskoga* iznimno važan i lako čitljiv jezični savjetnik, najviše smo primjera prikladnih za osnovnoškolsku nastavu²⁷ našli baš u njemu. Predložiti ćemo i mogući način obrade jedne takve teme.

²⁵ Vidi 68. i 71. savjet iz *Braniča* te članke: „Beograd nam kviri jezik“ i „Koje nam beogradske riječi ne trebaju“.

²⁶ U radu: „Branič jezika hrvatskoga Nikole Andrića“.

²⁷ Naravno, sve navedene predloške moguće je obraditi i u srednjoj školi prema planu i programu nastave hrvatskoga jezika za srednje škole te odabrati i druga Andrićeva djela u skladu sa zahtjevima programa.

2.2. Prijedlog scenarija nastavnoga sata

U jezičnome nastavnom području šestoga razreda predviđena je nastavna tema: Izricanje sadašnjosti prezentom. Učenici trebaju usvojiti ključne pojmove: prezent, sprezanje (konjugacija), prezent pomoćnih glagola. Predviđena su obrazovna postignuća: prepoznati prezent, razumjeti njegovo osnovno značenje; sprezati glagole u prezentu prema morfološkim obilježjima (osoba i broj); usvojiti prezent pomoćnih glagola; prikladno rabiti prezent u govorenju i pisanju.

Nakon sata obrade prezenta uslijedit će sat vježbanja u kojem ćemo ponuditi učenicima nastavne listiće za proučavanje, analizu i izvođenje zaključaka.

U uvodnome dijelu sata ponovit ćemo sve što smo o prezentu naučili. Nastavit ćemo s heurističkim razgovorom u kojem ćemo potaknuti učenike da se prisjete situacija kada su čuli da netko rabi nepravilan oblik prezenta. U lokalnome govoru mnogih slavonskih sela u 3.o.mn. prezent ima nastavak *–u* umjesto nastavka *–e* te se kaže: *Oni nosu torbe. Divojke volu cvijeće.* Zasigurno će učenici iznijeti takve primjere. Zajedno ćemo ih analizirati i objasniti zašto su takvi oblici nepravilni.

U središnjem dijelu sata upoznat ćemo učenike s Nikolom Andrićem i njegovim *Braničem jezika hrvatskoga*.²⁸ Napomenut ćemo da je Andrić, Slavonac, Vukovarac, bio svjestan ovakvih pogriješaka te im je posvetio dva savjeta (10. i 80.) koja ćemo sada radom u paru analizirati.

NASTAVNI LISTIĆ 1. a

10. savjet iz *Braniča jezika hrvatskoga* Nikole Andrića

„Kad smo već ušli u pretresivanje dobrih i pogrešnih glagolskih oblika, hajde da se dotaknemo i glagola: *ž i v j e t i!* – U naš književni jezik udario je u pokor, te prečesto i bez pravoga razloga pišemo: *ja živem, ti živeš, on žive, mi živemo, vi živite, oni ž i v u.*“

Zadatci:

- Napiši infinitivni oblik glagola o kojem se u ovome savjetu govori.
- Što je nepravilno u oblicima koje Andrić navodi?
- Kako treba glasiti prezent navedenog glagola?

²⁸ Napominjemo da Stjepko Težak upozorava na principe koje nam nameće svrha nastave jezika i književnosti u osnovnoj školi te kaže da se jezik starijih pisaca prilagođuje suvremenoj grafijskoj, pravopisnoj i gramatičkoj normi, no ističe: „korisno bi bilo na kraćem tekstovnom ulomku pokazati i primjer izvornoga piščeva jezika“ (Težak, 2000: 633.). Savjeti iz *Braniča* jednostavni su i razumljivi te ih nema potrebe prilagođavati suvremenoj normi. Jedna je od obrazovnih zadaća ovoga sata upoznati učenike s djelovanjem Nikole Andrića i njegovom ulogom u standardizaciji hrvatskoga jezika te je važno da učenici uoče kako se tada pisalo.

NASTAVNI LISTIĆ 2.a

80. savjet iz *Braniča jezika hrvatskoga* Nikole Andrića

„Dvojica – trojica naših novinara ne umiju sprežati glagola d o b i t i (be-kommen, gewinnen) pa ga sprežu: dobim, dobiš, oni d o b e, a part.pas. pišu: d o b l j e n.“

Zadatci:

- Napiši infinitivni oblik glagola o kojem se u ovome savjetu govori.
- Što je nepravilno u oblicima koje Andrić navodi?
- Kako treba glasiti prezent navedenog glagola?

Nakon što učenici pročitaju svoja rješenja, podijelit ćemo im listiće s drugim dijelom proučavanih savjeta u kojem je Andrićeva analiza i objašnjenje isprav-noga oblika prezenta promatranih glagola.

NASTAVNI LISTIĆ 1. b

10. savjet iz *Braniča jezika hrvatskoga* Nikole Andrića

„...dosljedno s pomenutim oblicima morao [bi] onda pisati i (što bi mu još teže palo) govoriti: ž i v s t i...Ne gubimo dakle duše uludo, već...pišimo lije-po i bez usiljenosti: živim, živiš, živi, živimo, živite, ž i v e !“

NASTAVNI LISTIĆ 2.b

80. savjet iz *Braniča jezika hrvatskoga* Nikole Andrića

„Glagol „dobiti“ prima u sadašnjem vremenu nastavak –jem, -ješ, -je neposre-dno na osnovu „dobi-“ kao i čuti, čujem, pa glasi: dobijem, dobiješ, dobije, dobijemo, dobijete, d o b i j u, a isto tako i njegove složenice: zadobiti i pridobiti. Drugi pridjev (part.pas.) glasi d o b i v e n...“

Učenici će usporediti svoja rješenja s Andrićevim te vidjeti na koji način treba utemeljeno objasniti ispravnost pojedinoga oblika. Naravno, pojasnit ćemo da se pod participom pasivnim podrazumijeva glagolski pridjev trpni kojega su već učili. U heurističkome razgovoru istražiti ćemo i objasniti pravopisne, morfološke i leksičke osobitosti Andrićeva teksta i usporediti ih sa suvremenom normom.

U zaključnome dijelu sata načinit ćemo sintezu novih spoznaja, navesti još nekoliko primjera pogrješne uporabe prezentskih oblika te pokušati izvesti zaključak o učestalosti takvih pogrješaka. Za domaću zadaću možemo predlo-

žiti pisanje anegdote lokalnim idiomom u kojoj će biti nepravilnih prezentskih oblika.

3. Zaključno

Nikola je Andrić u preko pedeset godina rada ostavio snažan i neizbrisiv trag u hrvatskoj kulturi. Za života cijenjen i poštovan, pao je nakon smrti u zaborav. Tek u posljednjih dvadesetak godina, od osamostaljenja i stvaranja hrvatske države, raste interes za ovoga velikog Vukovarca. Iza sebe je ostavio nekoliko stotina članaka, knjiga i zapisa u kojima se ogleda cjelokupan javni život Hrvatske s početka 20. stoljeća. Za sedamdeseti rođendan rekao je: „Ne mogu živjeti bez intenzivna rada. Ne bojim se fizičke smrti, ali se bojim nerada, koji smatram za čovjeka intelektualca jedinom smrću.“ (Jurčić, 1937: 447). Ovakva izjava ima snažnu odgojnu poruku za naše osnovnoškolce, a njima se često obraćao pišući o svome djetinjstvu u Vukovaru i odlasku u Osijek u srednju školu.

Djelo Nikole Andrića veliko je i bogato tekstovima prikladnim za usvajanje novih nastavnih tema. Dali smo samo prijedlog njihove uporabe kao metodičkih predložaka u pojedinim razredima i nastavnim područjima. Predložili smo i scenarij jednoga nastavnog sata u kojem bi se kao predložak za rad rabili savjeti iz *Braniča*. Vjerujemo da će naši učitelji pronaći još mnogo drugih načina uporabe Andrićevih djela u svome poučavanju. U godini u kojoj obilježavamo 70 godina od njegove smrti (7. travnja 2012.) uvedimo Nikolu Andrića u naše učionice i dajmo mu mjesto koje s pravom zaslužuje.

Literatura:

1. Andrić, N. (1894), *U wagonu, Dokolnim putnicima prikazuje Miloje Fruškogorac*, Zemun: Tiskarnica Jove Karamata.
2. Andrić, N. (1897), *Matičino izdanje Hrvatskih narodnih pjesama*, Zagreb: Kraljevska zemaljska tiskara (pretisak u *Jezikoslovne rasprave i članci* (2001), str.427-435).
3. Andrić, N. (1901), *Značenje Marka Marulića* (Predavanje držano dne 7. stud.1901. prigodom proslave 400-godišnjice hrvatske umjetne književnosti pred cjelokupnom omladinom zagrebačke realne gimnazije), Zagreb: Tisak Mile Maravića.
4. Andrić, N. (1906), „Književni rad Adolfa Vebera“, Narodne novine, LXXII, br.182.-184., Zagreb, str.1-2, 1-2 i 5 (pretisak u *Jezikoslovne rasprave i članci* (2001), str.436-443)
5. Andrić, N. (1911), *Branič jezika hrvatskoga*, Zagreb: Tisak Kr.zemaljske tiskare, [²1911., s napomenom: Novo, nadopunjeno izdanje] (Pretisak drugog izdanja (1997), Zagreb: Pergamena d.o.o., pogovor Samardžija, M.).

6. Andrić, N. (1919), „Jedan narod treba i jednu književnost“, Jugoslavenska njiva, 3, br.24, Zagreb, str. 373-375 (pretisak u *Jezikoslovne rasprave i članci* (2001), str.444-451).
7. Andrić, N., (1923), „Beograd nam kviri jezik.Filološke zabavice“, -Mil.Fr., Obzor, LXIV, br. 68, 72, 80, 89, 97 i 112, Zagreb, str. 1-2, 1, 1-2, 5, 1 i 1-2.
8. Andrić, N. (1926), „Iz staroga Vukovara. Sokolske uspomene iz godine 1889.“, Hrvatska riječ, Vukovar, 4.studenoga (pretisak u knjizi *Pod apsolutizmom-Iz ratničke književnosti Hrvatske* (1994), Vinkovci: Privlačica).
9. Andrić, N. (1927), „Koje nam beogradske riječi ne trebaju“, Hrvatsko kolo, VIII, Zagreb, str.271-284 (pretisak u *Jezikoslovne rasprave i članci* (2001), str.452-463).
10. Andrić, N. (1927), „Redaktor o autoru“ (*Od Balkana do Montblanca*), Zabavna biblioteka, kolo XXXIII, knj.400, Zagreb: Naklada Zaklade tiskare Narodnih novina, (pretisak u *Jezikoslovne rasprave i članci* (2001), str.464-472)
11. Andrić, N./Velikanović, I. (1938), *Šta je šta, Stvarni hrvatski rječnik u slikama*, Zagreb: Minerva (pretisak 2007, Zagreb: Ex libris).
12. Andrić, N. (1939), „Kako sam se odgajao.Hrvatskoj vukovarskoj omladini o Božiću 1939.“, Posvetio dr., Srijemski Hrvat, br.6, str.4.
13. Andrić, N. (1940), „Iz mog đlačkog života u Osijeku“, Hrvatski list, XXI, br.82, Osijek, str. 38.
14. *Hrvatska riječ u Srijemu*, Antologija srijemskih pisaca (1995), Andrić, N., „Od Balkana do Mont Blanca, III. Izlet u Berlin i Dresden. Dopis sa Tengerskog jezera“, Zagreb; Ogranak Matice hrvatske Tovarnik, str. 68-69.
15. *Izložba Nikola Andrić, Parižanin s Vuke : prigodom 140-obljetnice rođenja i 65-godišnjice smrti* (katalog), Gradska knjižnica Vukovar, svibnja 2007. / [autori izložbe Borivoj Čalić, Slavica Belić].
16. *Jezikoslovne rasprave i članci* [Franjo Iveković, Ivan Broz, Tomo Maretić, Vatroslav Rožić, Milan Rešetar, Antin Radić, Nikola Andrić, Dragutin Boranić] (2001), priredio Samardžija, M., *Stoljeća hrvatske književnosti*, Zagreb: Matica hrvatska, Zagreb
17. Jurčić, V. (1937), „ Nikola Andrić o sebi“, Savremenik, XXVI, br.12, Zagreb, str. 444-447.
18. Kolenić, Lj. (2002), „Branič jezika hrvatskoga Nikole Andrića“, *Dani Josipa i Ivana Kozarca* , Književni susreti zavičajnika, zbornik za 2002. godinu / 8, Vinkovci, str. 122-145.
19. Kuna, B. (2005), „Tvorbena načela i postupci u jezičnim savjetima Nikole Andrića“, Književna revija, br. 45, 3/4, Zagreb, str. 189-203.
20. Mihanović, N., (1983), „Andrić, Nikola“, *Hrvatski biografski leksikon*, Zagreb: Leksikografski zavod M.Krleža, knj.1, str. 132-134.
21. *Nikola Andrić – Vatroslav Jagić. Korespondencija 1890.-1918.* (2009), priredila Ivana Mandić Hekman, Zagreb: Ex libris.
22. Samardžija, M. (1992), „Puristički i filološki rad Nikole Andrića“, *Radovi zavoda za slavensku filologiju*, vol.27, Zagreb.
23. Težak, S. (2000), *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika I,II*, Zagreb: Školska knjiga.

Nikola Andrić in Teaching the Croatian Language at Primary School (On the Occasion of the 70th Anniversary of His Death)

Summary: In this paper we have tried to raise awareness of the need to familiarize students with permanent aspiration of our writers and linguists directed towards the improvement of the Croatian language and emphasizing its uniqueness and beauty by utilizing numerous expressions that the Croatian language has to offer. Nikola Andrić dedicated his whole life to the wellbeing of Croatia and left a series of works that can be used as a methodical template for working with a large number of elementary school subjects. Firstly, a brief biography is provided in order to show the importance and greatness of Andrić's work. Secondly, some texts and educational achievements for particular subjects are proposed, and finally, one lesson plan is presented in which the tips from Defender of the Croatian language (the most famous language reference book from the early 20th century which was recommended for use at schools,) are used as working materials. By emphasizing the principle of regional identity, we have provided students with the opportunity to compare the local idiom with the literary language. Also, we have pointed to the need to learn the standard language and highlighted its stratification based on three dialects. In the year in which we commemorate the 70th anniversary of Nikola Andrić's death, we wanted to encourage teachers to study his work and teach students about it in order to honour this great citizen of Vukovar.

Keywords: Defender of the Croatian language, language consultancy, local idiom, the principle of regional identity, learning topics, Nikola Andrić, standardization of the Croatian language.

Nikola Andrić im Kroatischunterricht in der Grundschule (anlässlich des 70. Todestages)

Zusammenfassung: Es wird mit diesem Beitrag versucht, den Schülern das ständige Streben unserer Schriftsteller und Linguisten nach der Vervollkommnung der kroatischen Sprache bewusst zu machen, sowie seine Einzigartigkeit und Schönheit zu unterstreichen, indem viele Ausdrucksmöglichkeiten, die die kroatische Sprache hat, verwendet werden. Nikola Andrić arbeitete sein ganzes Leben zum Wohle Kroatiens und hinterließ eine Reihe von Werken, die als methodische Vorlage für die Bearbeitung einer großen Anzahl von Unterrichtsthemen in der Grundschule verwendet werden können. Zu Beginn präsentieren wir eine kurze Biographie, um auf die Bedeutung und Größe von Andrićs Werk hinzuweisen. Danach geben wir einen Textvorschlag und einen Vorschlag für den Bildungsstand für einzelne Themen sowie das Szenario einer Unterrichtsstunde, wobei wir als den Text zur Analyse die Tipps aus dem *Branič jezika hrvatskoga (Verteidiger der kroatischen Sprache)* verwenden würden, des bekanntesten Sprachratgebers aus dem frühen 20. Jahrhundert, der für die Nutzung in der Schule empfohlen wurde. Indem wir das Prinzip der regionalen Identität betonen, bieten wir den Schülern die Möglichkeit zum Vergleich der lokalen Idiome mit der Schriftsprache. Wir versuchen die Notwendigkeit vom Lernen der

Standardsprache den Schülern bewusst zu machen und betonen dabei ihre dreidialektale Struktur. Anlässlich des 70. Todestages von Andrić ist es unser Wunsch, die Lehrer zum Studium seiner Werke und zum Unterrichten über sein Werk zu bewegen, um dem großen Bürger von Vukovar die Ehre zu erweisen.

Schlüsselbegriffe: *Branič jezika hrvatskoga (Verteidiger der kroatischen Sprache)*, sprachliche Beratung, lokales Idiom, das Prinzip der regionalen Identität, Unterrichtsthemen, Nikola Andrić, Standardisierung der kroatischen Sprache.